

Kálmán C. György 2019-ben megjelent gyűjteményes kötete a szerző kifejezett szándéka szerint a *Te rongyos (elm)élet!* folytatása, így az új kötetben szereplő írások legrégebbike 1998-ban – az említett válogatás megjelenésével azonos évben – jelent meg először, a többi szöveg, előadás leirata pedig 2010 környékén keletkezett. Míg az első kötet az irodalomelmélet – számomra mindig megmosolyogtató és gyanút keltő – szakadozottságát akarta megmutatni (értsd: az írások témái lazán vagy egyáltalán nem kapcsolódtak egymáshoz), addig az új kötetbe felvett szövegek már a teória fogyaszthatóságát akarják bizonyítani, sőt az élvezhetőség igényével lépnek fel. A véleményem szerint nehezebb vállalat a szerző is mintha komolyabban venné, hiszen a vicces nevű *Előfolt* helyett már a megszokott *Bevezető* áll a kötet élén, illetve a tartalomjegyzéken átfutva is strukturáltabb, arányos elosztás látszata tárul az olvasó elé. A témák nagyrészt azonosak az előző kötetben szereplőkkel: irodalomtörténet-írás, kánon, fordításelmélet és minden egyéb, amely ezen halmazok uniója vagy metszete.

Gagy Miklós 65

„...MICSODA KÁOSZ VAN”

Kálmán C. György:

„Dehogyis terem citromfán”

A *Te rongyos (elm)élet!* című kötet gerincét adó *Közösségek, kánonok, rendszerek* rész 4. fejezetének közvetlen folytatása az „*Ártatlanság elvesztése*”: *lehetünk-e laikusok?* című írás, amely a profi és laikus olvasók hallgatólagosan elfogadott kettős felosztását problematizálja. Az írás három kérdés mentén dekonstruálja a két értelmezői közösség szembenállását: először is, egyáltalán felosztható-e az irodalmat olvasók társasága erre a két csoportra, és mégis hogyan definiálhatóak az „irodalom” és az „olvasó” fogalmak ebben a problémában? Másodszor – ha tovább tudunk lépni az első problémakör nem megnyugtató válaszai után – hogyan érthető a profi és a laikus olvasók kategóriája, valamint egymás viszonyában hogyan értelmezhetők? Végül pedig – ha ismételten elfogadjuk az előző rész feltételezéseit – miért kívánunk a „profi” olvasók visszatérni a „naiv”, laikus olvasási módhoz? Kálmán C. szerint a professzionális olvasók új területeket akarnak nyerni az irodalmi mezőben, szélesebb olvasóközönséget elérni, hatni rá, ezáltal növelve a saját elismertségüket, befolyásukat. A szerző a tanulmány végén, rákérdezve az előtte írtak létjogosultságára, saját szándékaira, rámutat arra is, hogyan sajátítható ki, alapjaiban hogyan határozható meg egy-egy témát érintő diskurzus csupán a kérdések feltevésével is.

Fikciós szöveg esetében akár hívhatnánk metaleptikusnak is ezt a szövegből való kimutatást, esetünkben azonban jól példázza Kálmán C. gondolkodásmódjának egyik sajátos jellemzőjét, ami nem írható le egyszerűen a kinti és a benti pozíciók egyidejű felvételével, hiszen a teoretikusnak nemcsak a kérdéskörökben való jártassága és a kritikus kérdésfeltevéshez szükséges távolsága nyilvánvaló, hanem a dichotóm felosztást meghaladva jelentősen szélesebb, sokszínűbb spektrumot képes átlátni. Erre nem csak az egyes szövegeken belül lehet példát találni, hanem a mind a két kötetben szereplő írások szintjén is, mint ahogy az értelmezői közösségek jellemzése is visszatér a kánon és az irodalmi mező formálásának kérdéskörébe. Ezt a sokoldalúságot mutatja be az ironikus című *Konferencia-előadás a konferenciákról*, amelynek az első felében az értekező a tudományos konferenciák mindenki által ismert forgatókönyvét rögzíti, majd három részre osztja fel az efféle eseményeket. A tudományos szinten, amelynek a neve önmagáért beszél, illetve a szerepek szintjén – miszerint a fiataloknak lehetőségük van megmutatkozni, az idősebbeknek pedig megerősíteni a pozíciójukat – sikeresnek ítéli őket Kálmán C. Azonban a személyes szintet mégsem látja működőképesnek: a konferenciák szigorú, unalmas légköre és túlintézményesülése megpecsételi az egész összhatását. A szerző természetesen nem teljesen felforgató habitussal közelíti meg a konferencia intézményét, hanem csak részleteiben változtatna, de ahogy a cím is ironizál, úgy egy ilyen írás jelenléte is legalább megmosolyogtató egy olyan kötetben, amely a szerző korábbi tanulmányaiból és konferencia-előadásaiból lett összeválogatva.

Véleményem szerint azon írásoknak, amelyek az irodalom 21. századi megjelenési formáival foglalkoznak, nem tett jót a kötetbe való beválogatás. Mivel témájukban olyan gyorsan változó eseményeket járnak körül, mint a netirodalom különböző formái, a slam poetry, aktualitásukat könnyen elvesztik a kötetben való publikálás idejére. Például egy helyen a szerző a tweet-eket 140 karakter hosszúságú üzenetként jellemzi, ami igaz is volt az írás első megjelenésekor, 2010-ben, ám 2017 novemberében a Twitter duplájára emelte a maximális karakterszámot. Szórszálhasogatásnak tűnhet, de ismerve a közösségi médiát használók körében kiváltott reakciókat, nem elhanyagolható tény, sőt, az emelés óta már készültek felmérések is arról, hogy milyen irányba változtak a tweet-elési szokások. Illetve, amikor a Föld legerősebb hatalmának vezetője a twitter-profilján keresztül ismerteti a döntéseit, bejegyzései sajtótájékoztató-szintű bejelentésekkel egyenlők, feltétlenül szükséges a felület ismertetése az olvasó számára? Hasonló a helyzet a slamról szóló szövegben is. Hiába jelzi már a cím – *Történjen valami – a slamról (is)* –, hogy a slam poetry jelensége csupán mellékszál, izgalmas, eseményszerű ellentét a könyvbemutatók unalmas világával szemben, mert az írás eredeti megjelenése óta (2014) eltelt idő alatt a slam-bumm idején

ismertté vált alkotók egy része mára – mondhatni hagyományos – többkötetes szerző lett. Feltételezhető, hogy ezen költők, írók olvasótáborának számottevő hányada a slam poetry-s idők óta követi az alkotókat, így érdemes lett volna megvizsgálni egy-egy ilyen kötet bemutatóját; a szerzők szempontjából, hogy átvettek-e elemeket a slamból, képesek-e eseményné emelni a „hagyományos” esteket, illetve a közönség szempontjából is, hogyan reagálnak az „ingerszegényebb” irodalmi eseményekre. A netirodalom különböző formáinak megszilárdulását firtató kérdésekre is egész magabiztos válaszokat lehet adni már lassan tíz év távlatából. S bár „értelmezés kérdése”, de ezen szövegek aktualizálásának elmaradása azért is kár, mert a most kötetbe vett írásokkal Kálmán C. maga kezdett el egy párbeszédet, de az eltelt évek alatt nagymértékben megváltozott a dolgok állása, így a korábbi kérdések egy része már értelmét veszítette, miközben újak merültek fel.

Az eddigiekhez képest új témaként szerepel a narratológia (*Narratológia a határokon és A szöveg körül, a szövegen belül* című fejezet szinte összes szövege), mintegy lekövetve vagy alátámasztva az újralfedezett értelmezési módszer (?) egyre népszerűbb hazai jelenlétét. *A Narratológia a határokon* szövege tulajdonképpen terhelési tesztnek veti alá a narratológia tudományát, főleg a Genette-féle fogalmak meghatározta részét; milyen szövegekben, műfajokban milyen mértékben használható termékenyen, így többet megtudva annak korlátairól, ugyanakkor biztosabbá téve a határon belüli mozgást. *A Példázat, mise en abyme, metafora* című írás e három fogalmat igyekszik közelebb hozni egymáshoz, rámutatva arra az automatizálódott olvasói-értelmezői magatartásra, miszerint a szövegben élénk kerülő beágyazott történeteket – amelyek máscelemekényűek, első ránézésre nem kapcsolódnak a fő történethez – hajlamosak vagyunk a fő részt magyarázó példaként vagy mise en abyme-ként olvasni. A különbség a kettő között, hogy míg az előző bővíti, kitágítja a jelentést, addig az utóbbi egyszerűsíti. A következő lépés pedig a metafora bevonása a fogalmak közé, de itt már az eddig felhalmozott esetlegességek miatt még óvatosabbnak kell lenni azzal kapcsolatban, hogy egyenlőségjelet (akár csak hullámosat) tudjunk tenni vagy valamilyen rész-egész viszonyt tudjunk feltételezni a három alakzat között.

Ez a szöveg egyben rámutat Kálmán C. írásmódjának előnyére (hiszen a fent már említett profi és a laikus olvasók összehasonlításakor sikeresen elkerülte a fogalmak kiüresedését) és hátrányára is. A szerző a legalapvetőbb fogalmakat piszkálja meg, „cincálgatja” a nekik szegezett rengeteg kérdéssel, ezek mindegyike a gondolatmenet egy-egy elágazása, és csak Kálmán C-n múlik, hogy merre megy tovább a szöveg, így egy feje tetejére állított kártyavárra hasonlítanak az egyes írások, és éppen ezért szórakoztatók, látványosak,

egészen az összedőlés pillanatáig, amikor már minden fogalom dekonstruálva lett, és az olvasó ott áll, ahonnan elindult. És ez nem feltétlenül rossz. Az irodalomtörténet-írás belátta az egyetlen omnipotens nézőpont nem létezését,

68 így a Nagy Narratíva megírásának a lehetetlenségét, és már csak kisbetűs, többesszámú irodalomtörténeteken dolgoznak a történetírók.

Az irodalomelmélet is irodalomelméletből mint önmagáról való gondolkodásból és különböző elméletekből áll össze, tehát kizárólagossággal itt sem lehet élni, és a tudománytörténeti távlatból visszatekintve már nem is vehető komolyan egy ilyen szándék felbukkanása. Ezt pedig az összeválogatott gyűjtemény hűen tükrözi.

Egy kritikus munkája azon esetekben a legkönnyebb, amikor a bírálható művek vagy azok szerzői félreérthetetlenül deklarálják a céljukat – a tudományos munkáknál ez inkább alapvető kellék, mint a befogadó felé tett nagylelkű gesztus –, hiszen így egyszerűen megítélhető a cél teljesítésének sikeressége, és a kritikusnak attól sem kell tartania, hogy talán félreérti a szerzőt – mondhatni be van biztosítva. Tehát Kálmán C. be tudta-e bizonyítani, hogy az „irodalomelméletnek nem kell szükségképpen élvezhetetlennek lennie”? Részben igen, részben nem. A kritikus válasza attól függ, hogy mennyire képes elválasztani a szerző egyéniségét és az azzal összefonódó irodalomelméletet egymástól. Hiszen a kiadott írások szórakozató voltát a teoretikussal közös gondolkodás – nyilvánvaló, de könnyen hihető látszata – adja, az az olvasói bevonódás a gondolatmenetbe, amely folyamatszerűen, és nem egy előre rögzített, papírszagú értekezésként bontakozik ki. Az irodalomelméleti szövegekhez képest lényegesen kevesebb jegyzet és hivatkozás akadályozza vagy segíti az olvasót, így egyrészt a főszövegnek kell tartalmaznia a gondolatmenet minden elemét, nem szükséges minden egyes mondat után a lap alját nézni, másrészt viszont ezáltal a későbbi tájékozódás lehetősége nem biztosított. Összességében nem sikerült teljesen meggyőzni az olvasót arról, hogy az irodalomelmélet szórakozató – de ez a konkrét kötet igenis az. (*Balassi, Bp., 2019*)